ASHA ARCHIVES 3765

ङत॥ षड्त्र॥ वाकृयम॥ वा स्थ॥ ॥ ङमं ङ्क मावा॥ पदा केवर्हमानान्ध्यपाऽ

मपनेङमावाल वंनि॥ वाकृमात्रं॥ वामात्रं॥ वा मात्रं॥ षट्मम॥ षन्मम॥ षम

म॥ ७ नन्तनानि॥ ७ नन्तुनानि॥ मयदिद्युयपनेचपानीं ङमानिलस्तुः॥ रा

चिद्गमयं॥ चिन्मयं॥ नादमयं॥ नन्मयं॥ यदमयं॥ यन्मयं॥ हृदमयं॥ हृन्मयं॥

चपोद्भ ङः॥ चयाद्दृनस्य ङकारस्य द्धावा लवानि॥ वाकृङ्म॥ वाङ्कः॥ वाकृ

न॥ हाम्रलः॥ चपाद्दृ नस्य हकारस्य वालवानिपदगनगण्यपलेहनिगङ्गे

हुयेलवनि॥ नन्हवि॥ नद्धवि॥ नद्धविः॥ वाकृहनिः॥ वाग्ध्वनिः॥ वाग्हानिः॥ ॥

कोः स्तुतिः स्तुः॥ कोः सकारस्य नदर्गस्य ङकावेलाचवर्गेतचपातङकारचव

नचवर्गकारस्य पंचम वा प्राप्ताकननमन सर्वनि

॥ सा० स० ॥ लोपे यथासन्धिन स्वरनः सकारस्य शकारः चवर्गे स्ववर्गः ॥ कश्चरति ॥ कश्छत्र
॥ ७ ॥ ति ॥ कश्झोदयति ॥ कश्ज्ञोदयति ॥ कश्शूनः ॥ कश्शूनः ॥ तच्चित्रं ॥ तच्छित्रं ॥ त
ज्जलं ॥ तज्झांकृतं ॥ ॥ नष्ट ॥ णकारस्य तवर्गस्य टवर्गे स्तुत्वं टवर्गे ॥ विष्णुः ॥
विष्णुः ॥ पुष्णाति ॥ पुष्णः ॥ ॥ ष्टुना ष्टुः ॥ सकारस्य तवर्गस्य षकारटवर्गौ स्तः षकारटवर्ग
योगे ष्टवर्गे ॥ कष्षष्ठः ॥ कष्षष्ठः ॥ कष्टीकते ॥ कष्टीकते ॥ तट्टीकते ॥ तट्टी
कते ॥ ॥ तोर्लि ल ॥ तवर्गस्य लकारे परे लकारो भवति ॥ तल्लुनाति ॥ त
ल्लुनाति ॥ तद्वानल्लिखति ॥ तद्वाल्लिखति ॥ गन्ता ठिप्र सदा ॥ गरुदवर्गे ॥ गुरु ॥
मोयवलाः ॥ सानुनासिकान्तिनं अनुनासिका तत्र सानुनासिकं तं नकारस्य ॥ ७ ॥

॥ स्वनमः ॥ अनुस्वारस्य मकारादेशो भवति स्वरात्परे ॥ त्वं अश्वः ॥ त्वमानयः ॥
त्वं चरसि ॥ अनुस्वारस्य मकारो यमपरे ह्रस्वे ॥ शषसहरे स्वरूपतनः ॥ वयं सोमः
वयं सोमः ॥ हंसः ॥ हंसः ॥ ॥ इति यञ्जनसन्धिः ॥ ॥ अथ विसर्गसन्धिर्निग
द्यते ॥ ॥ विसर्जनीयस्य सः ॥ विसर्जनीयस्य सकारो भवति खसे परे ॥ कः चरति
॥ कश्चरति ॥ कः तनोति ॥ कस्तनोति ॥ ॥ शषसे वा ॥ विसर्जनीयस्य सकारो भवति
शषसपरे ॥ कः शेते ॥ कश्शेते ॥ कः षण्डः ॥ कष्षण्डः ॥ विसर्जनीयस्य कवर्गपवर्गे
सन्धिर्निखसपरे ॥ कःपौ वा ... ॥ कपावृत्तानः ॥ कः करोति ॥ कः करोति ॥

॥सास्व॥ कः पचति। कष्पचति॥ कः खनति। कष्खनति॥ कः फलति। कष्फलति॥ वावस्य लो

॥१॥ दयः संज्ञा॥ वा विपाशात्तोषवः॥ वाचः पतिः। वाचस्पतिः॥ दिवः पतिः। दिवस्पति

दबा ॥ नमस्कारः। तमस्कारः। हरिश्चन्द्रः॥ ॥अकारात्रिषु॥ अकाराद्विसर्जनीयस्य परा

कन रुर्वा भवति॥ वा आदिवर्ज्जिते घुपरे तः॥ अहः पतिः। अहर्पतिः॥ अहः गणः

अहर्गणः॥ अमात्रिष्विति विशेषणाद् अहोरात्रं अहोरूपं अहोरथन्तरं॥ ए

वा तरुः॥ अकारात्परस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवति अशि परे॥ कः अर्थः ॥तृतः॥

कोऽर्थः॥ हवे अकारात्परस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवति। हवपरे॥ कः गतः ॥२॥

अक्षा ४

स्यादि॥ नृथानिनि विशेषणादेलोपानाक्षि। हसोमपा। हसोमपौ। हसोमपाः॥ ॥ नृवंको

लालपाः शंखध्मा पुत्रवेयः॥ हाहाः॥ इकारान्तः पुल्लिङ्गो हरिशब्दः॥ तस्य प्रथमैक

वचने हरिः॥ ॥ गोयुं इश्च उश्च यू॥ इकारान्तादिकारान्तात्परमौ सूत्रापयते इ

उत्वं तः। दीर्घः। हरी॥ ॥ जसि गसि॥ इकारान्तस्य उकारान्तस्य गसि परे एकारेन

श्च तवति॥ अयादेशः॥ हरयः॥ ॥ औ॥ इकारान्तस्य चाधिविषये एकारे इकारेन्थ

भवति॥ हे हरे। हे हरी। हे हरयः॥ हरिं। हरी। हरीन्॥ ॥ टानास्त्रियां॥ इकारान्ता

दुकारान्ताच्च परस्य टा इत्यस्य ना भवति अस्त्रियां॥ हरिणा॥ हरिभ्यां॥ हरिभिः॥ ङिति॥ इका

॥सा॰च॥ नानकस्य काकान्तस्य हिति परे अकारवर्जितकारान्तस्य लत्वं वा स्यात्॥ हलया॥ हलित्याम्॥ हलिल्भ्यः॥
॥१८॥ हस्य॥ अदादीनामन्तस्य उकारस्य डसि ङसावकारान्तस्य लोपो वा स्यात्॥ हलः॥ हलित्वाम्॥ हलिल्भ्यः॥ हलः॥ ह
योः॥ हलीनाम्॥ ॥ हलौ ङिनान्ङि द्वयोः परस्य हलौ तत्वं वा स्यात्॥ सवर्णे ङि॥ ॥ ङिनिटः॥ ङि
नि परे लोपो वा स्यात्॥ हलौ॥ हलयोः॥ हलिषु॥ ॥ एवमग्निनामवर्ज्जकविष्णुप्रभृतयः॥ ॥उ
कारान्ताश्च विष्णुवायुलानूप्रभृतयो यथा पूर्ववत्तेः सिद्धानि॥ ॥लानूः॥ लानू॥ लानवः॥
लानूम्॥ लानू॥ लानून्॥ लानूना॥ लानूभ्याम्॥ लानूभिः॥ लानवे॥ लानूभ्याम्॥ लानूभ्यः॥ ला ॥उत्त॥
नोः॥ लानूभ्याम्॥ लानूभ्यः॥ लानोः॥ लान्वोः॥ लानूनाम्॥ लानौ॥ लान्वोः॥ लानूषु॥ हे लानो॥ हे लानू ॥१८॥

र्धूर

ओकारादि चतुर्थपत्रेषु

हे लानवः॥ ॥सखिशब्दस्य तु भेदः॥ ॥सखिधि॥ सखिशब्दान्तस्य असम्बुद्धौ णित्वं वा
स्यात्॥ सखा॥ ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च॥ सखा॥ हे सखे॥ सखाः॥
सखिशब्दस्य इकारान्तादेशो भवति पञ्चसु परेषु॥ षष्ठी निर्दिष्टस्यादेशस्य षष्ठं कस्य
हस्वं॥ आयादेशः॥ सखायौ॥ द्विवचनस्य वा छन्दसि॥ सखाया॥ सखायः॥ सखायं॥
सखायौ॥ सखीन्॥ ॥सखीपत्यौ नौ॥ सखिपतिशब्दयोर्नाम्नि ढ्विपष क्वा
परतः॥ दीर्घत्वं भानत्व भवति॥ सख्या॥ पत्या॥ आगमजानिरनित्यः॥ सखिना॥ पतिना॥ कर
सखिभ्यां॥ सखिभिः॥ सख्ये॥ सखिभ्यां॥ सखिभ्यः॥ ॥ङसिङसोः॥ सखिपतिशब्दयोः अस ध्य

हु र॥

॥सा॰सा॰॥ गमात् दर्शितसिद्धमीईकारान्तपदं॥ यत्वं॥ सख्युःसः ङसिङसोः॥ ॥सखि ठ उ अकारान्तका
॥२७॥ रान्तस्य ङसिङसोरीकारस्य उकारादेशो भवति॥ ॥सखि ङि॥ सख्युः॥ सखिभ्यां॥ सखि
भ्यः॥ सख्युः॥ सख्योः॥ सखीनां॥ सप्तम्येकवचने ङौ॥ औत्ङ्यौकारान्त हेतौ सखिपत्योर्ङि
ङी॥ सख्यौ॥ सख्योः॥ सखिषु॥ ॥पतिशब्दस्य प्रथमाद्विविभक्तिषु हरिशब्द
वत्प्रक्रिया॥ तृतीयादौ सखिवद्धकार्यः॥ पतिर्न समासे॥ असमासे सखिवद्धकार्यं न
तु समासान्तपदानां ह्ययं भवति॥ प्रजापतिना॥ प्रजापतये॥ प्रजापतेः॥ प्रजापतौ॥ ॥गम॥ ॥२८॥
इत्यादि॥ ॥द्विशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः॥ द्वि ग ङसिङसि त्यदाद्यत्वं॥ त्यदादेष्टः सा

कर्त्तारौ॥ कर्त्तारः॥ हे कर्त्तः॥ हे कर्त्तारौ॥ कर्त्तारं॥ कर्त्तारौ॥ कर्त्तॄन्॥ इत्यादि॥ शेषं पूर्ववत्॥ ॥ऋवर्णनः
फलन्तृपान्तृप्रत्ययान्तृप्रतृन्नयः॥ एतस्मान्नकारात्परस्य नकारस्य णत्वं स्यात्॥ हानोणोनाग्र
सा कोशत्वत्वस्तोत्वसादयःस्तनाः॥ उकारान्तस्यापि क्रोष्टुशब्दस्य पंचस्वपि षु तृप्रत्यया
न्तस्येव रूपं वक्तव्यं॥ क्रोष्टा॥ क्रोष्टारौ॥ क्रोष्टारः॥ सुधिभिनिविरणषनो॥ हे क्रोष्टः॥ क्रो
ष्टारं॥ क्रोष्टारौ॥ शसि तृप्रत्ययवद्भावाभावात्॥ क्रोष्टून्॥ तृतीयादौ स्वरादौ तृप्रत्ययान्त
स्येव वक्तव्यं॥ क्रोष्ट्रा॥ क्रोष्टुभ्यां॥ क्रोष्टुभिः॥ ङिति॥ क्रोष्ट्रे॥ क्रोष्टुभ्यां॥ क्रोष्टुभ्यः॥ क्रो
ष्टुः॥ क्रोष्टोः॥ क्रोष्टुभ्यां॥ क्रोष्टुभ्यः॥ क्रोष्टुः॥ क्रोष्ट्रोः॥ क्रोष्ट्रोः॥ क्रोष्टूनां॥ ह्रस्वान्तान्नपुंसकलिङ्गीया

॥सा-सू॥ विधिः स्यान्नित्यः॥ नुडागमः कृते ह्रस्वादित्वात् दीर्घाभावो नास्ति॥ ङौ॥ क्रोष्टरि॥ उ वो ति न्॥
॥२०॥ क्रोष्ट्रोः॥ क्रोष्टृभिः॥ क्रोष्टोः॥ क्रोष्टृषु॥ उकारान्तः॥ ६ वक्ष्यति॥ ऋकारान्ताः नामादयः प्रसिद्धाः॥ ऐका
रान्तः पुंल्लिंगः सुनैशब्दः॥ नैरि॥ नैशब्दस्याकारादेशो भवति सकारे तकारादौ पर
रे॥ सुनाः॥ स्वरादौ सर्वत्रायादेशः॥ सुनायौ॥ सुनायः॥ सुनायं॥ सुनायौ॥ सुनायः॥ सुनाया सु
नाभ्यामित्यादि॥ ओकारान्तः पुंल्लिंगो गोशब्दः॥ ॥ओ नो॥ ओकारान्तस्याकारादेशो भवति॥
पंचसु परेषु॥ गौः गावौ गावः॥ अम्शसोः॥ ओकारान्तस्यात्वं भवति अमि शसि च परे॥ गां॥ ॥गृ-नू॥
गावौ॥ गाः॥ गवा॥ गोभ्यां॥ गोभिः॥ गवे॥ गोभ्यां॥ गोभ्यः॥ ङस्य ओकारान्तल्लोपः॥ गोः॥ गोः॥ गवोः॥ गो ॥२०॥

न्तः स्त्रीलिंगो बुद्धिशब्दः॥ तस्य प्रथमाद्वितीययोर्हरिशब्दवत्प्रक्रिया॥ ॥बुद्धिः बु
द्धी बुद्धयः॥ हे बुद्धे॥ बुद्धिं॥ बुद्धी॥ बुद्धीः॥ स्त्रीलिंगत्वान्नत्वाभावो विशेषः॥ बुद्ध्या॥ बु
द्धिभ्यां॥ बुद्धिभिः॥ ॥ङे दू स्त्रियां स्त्र्याख्यमानानामिकारान्तोकारान्तानां परेषां ङितां वच
नानामाडागमो वा भवति॥ बुद्ध्यै॥ बुद्धये॥ बुद्धिभ्यां॥ बुद्धिभ्यः॥ बुद्ध्याः॥ बुद्धेः॥ बुद्धिभ्यां॥ बु
द्धिभ्यः॥ बुद्ध्याः॥ बुद्धेः॥ बुद्ध्योः॥ बुद्धीनां॥ ॥स्त्रियाख्यौ॥ ङेङ्स्य ८ ख्य यूः॥ तस्मादिवर्णान्ता
दुवर्णान्ताच्च स्त्रियाख्यमानानाम् परस्य ङेर्नाम् आमादेशो भवति॥ बुद्ध्याम्॥ नुडागमाभाव
श्चामः पत्वाभावः॥ बुद्धौ॥ बुद्ध्योः॥ बुद्धिषु॥ एवं मति गति रति धृति प्रभृतयः॥ एवं

॥सा॰स्व॥ धेनू नशः प्रकृत्या पूर्वा नकाः स्त्रियां नि ॥ ॐ दुत्वां ॥ धेनुः ॥ धेनू ॥ धेनवः ॥ धेनुं ॥ धेनू ॥
॥२२॥ धेनूः ॥ हे धेनो ॥ हे धेनू ॥ हे धेनवः ॥ धेन्वा ॥ धेनवे ॥ धेन्वाः ॥ धेनोः ॥ धेन्वाः ॥ धेनोः ॥ धे
न्वां ॥ धेनौ ॥ धेन्वोः ॥ धेनुषु ॥ ॥ ॐ ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गो नदीशब्दः ॥ ॥ हसपः सेर्लोपः
हसात्कादीर्घकाराच्च परस्य सेर्लोपो भवति ॥ नदी ॥ नद्यौ ॥ नद्यः ॥ सम्बुद्धौ ह्रस्वः ॥ ॐ दीर्घ
वर्णयी नवाणी स्त्रियां संबुद्धौ ह्रस्वो भवति ॥ हे नदि ॥ हे नद्यौ ॥ हे नद्यः ॥ नदीं ॥ नद्यौ ॥ ॥ग्रु॥
नदीः ॥ नद्या ॥ नदीभ्यां ॥ नदीभिः ॥ ॥ ङिनाम्नः स्त्रियामीकारान्ताद् ङकारान्ताच्च ङितः ॥२२॥
स्वच नानामआगमो भवति ॥ नद्यै ॥ नदीभ्यां ॥ नदीभ्यः ॥ नद्याः ॥ नदीभ्यां ॥ नदीभ्यः ॥ नद्याः ॥

॰षं नदीवत् ॥ श्रीः ॥ श्रियौ ॥ श्रियः ॥ श्रियं ॥ श्रियौ ॥ श्रियः ॥ श्रिया ॥ श्रीभ्यां ॥ श्रीभिः ७
नद्याः ॥ नदीनां ॥ नद्यां ॥ नद्योः ॥ नदीषु ॥ एवं गौरी बाला स्त्री कुमारी किन्नरी कदली प्रभृ
तयः ॥ लक्ष्मीशब्दस्य वर्जनीयत्वात् सेर्लोपो नास्ति ॥ लक्ष्मीः ॥ लक्ष्म्यौ ॥ लक्ष्म्यः ॥ शेषं नदी
वत् ॥ सम्बुद्धौ ह्रस्वः ॥ हे लक्ष्मि ॥ हे लक्ष्म्यौ ॥ हे लक्ष्म्यः ॥ अवी तन्त्री तरी लक्ष्मी धी ह्री श्री नाम
नाम नादिका सप्तानां वर्णशब्दानां सेर्लोपो न कदाचन ॥ ॐ य्वादेः ॥ उत्वां स्त्री
शब्दस्य वर्जनत्वात् सेर्लोपो नास्ति ॥ स्त्री ॥ स्त्रियौ ॥ स्त्रियः ॥ स्त्रीशब्दस्य भ्रूशब्दस्य च इयुवौ भवतः ॥ इयव
पत्वा ॥ स्त्रियौ ॥ स्त्रियः ॥ हे स्त्री ॥ वाम्शसि ॥ स्त्रीशब्दस्य अमि शसि च पक्षे इयं भवति ॥ स्त्रि
यं ॥ स्त्रीं ॥ स्त्रियौ ॥ स्त्रीः ॥ स्त्रियः ॥ य्वोः ॥ ॐ य्वोः वाम्स्त्री याम्नः समानादि ङिताञ्च नानामआ

सा·स्व गमौ तु वक्ति॥ श्रियै। श्रियाः। श्रीणां। श्रीः। हि श्रियाः। श्रियः॥ ०॥ इत्यादि॥ अश्वादीनामामनू
२३ ङ्के श्यः। श्रियां। श्रीणां। श्रियां॥ नुडागमो वादेशानामाप्रागवकः॥ श्रियि। श्रियां। श्रीषु॥ ॥
एवं ह्रीधीप्रभृतयः नयापनीवकाः॥ एवं लक्ष्मीशब्दोऽपि॥ शब्दश्च वधूशब्दः स्वादीनां नदीशब्दव
त्प्रक्रिया॥ वधूः। वध्वौ। वध्वः॥ हे वधु॥ ॥ एवं भूशब्दः॥ ०॥ इत्यादि॥ ऋकारान्तो मा
तृशब्दः स्वसृपितृशब्दवत्प्रक्रिया॥ माता। मातरौ। मातरः॥ हे मातः॥ मातरं। मातरौ। मात
रौ। मातॄः॥ शसि नदीर्घत्वं॥ स्वसृशब्दस्तु कर्तृशब्दवत्प्रक्रिया॥ स्त्रीलिंगत्वा गुरू
न्नत्वाभावो विशेषः॥ गोशब्दस्य गोशब्दवत्प्रक्रिया॥ नौशब्दस्य पूर्ववद्ग्लानौ २३

अस्था

स्थि॥ उक्तं हि संबोधने तु णनसत्रिरूपं सांतं तथा नान्तमथापदन्तं॥ माध्यंदिनिर्व
ष्टि गुणं त्विगन्ते नपुंसके व्याघ्रपदां वरिष्ठः॥ ॥ नामिनः स्वरे॥ नाम्यन्तस्य नपुं
सकस्य नुमागमो भवति स्वरे परे॥ ०॥ शीमो॥ अस्थिनी। अस्थीनि॥ ॥ अस्थ्यादीनां [illegible] सा
दौ॥ अस्थ्यादीनां नुमागमो भवति॥ ०॥ कान्तस्य चाकारो भवति शसादौ स्वरे परे॥
अल्लोपः स्वरेऽम्वयुक्तात् शसादौ॥ नान्तस्योपधाया अकारस्य लोपो भवति शसादौ स्वरे
परे न ङ्डिति॥ ०॥ शीपि॥ ०॥ कान्ते चा॥ मकारवकारान्तसंयोगमहल नस्य न भवति॥ अस्थ्ना
अस्थिभ्यां। अस्थिभिः॥ अस्थ्ने। अस्थिभ्यां। अस्थिभ्यः॥ अस्थ्नः। अस्थिभ्यां। अस्थिभ्यः॥ अ

॥सा॰च॥ क्थ्नः सक्थ्नोः सक्थ्नां॥ ॥विभाषा ङिश्योः॥ ङिशीः परयोर्वाकारस्य लोपो भवति॥ सक्थ्नि सक्थनि स-
॥२५॥ क्थ्नोः सक्थिषु॥ एवं दधि सक्थि अक्षि अस्थि शब्दाः॥ वारि॥ वारिणी॥ वारीणि॥ इकोचि नपुंसकस्य॥
नपुंसकस्य इकः नुर्भवति॥ अमलधि॥ स्वरादौ नामिनः स्वरे ङिति नुमागमः॥ अमलधिनी॥ अ-
मलधीनि॥ ॥टादावुक्तपुंस्कं पुंवद्वा॥ उक्तपुंस्कं नाम्यन्तं नपुंसकलिङ्गं टादौ स्वरे परे पुं-
वद्वा भवति॥ अमलधिना॥ अमलध्या॥ अमलधिभ्यां॥ अमलधिभिः॥ अमलधिने॥ अमलधये॥ अमल- ॥गुरू॥
धिभ्यां॥ अमलधिभ्यः॥ अमलधिनः॥ अमलधेः॥ अमलधिभ्यां॥ अमलधिभ्यः॥ अमलधिनः॥ अमलधेः॥ अ- ॥२५॥
मलधिनोः॥ अमलध्योः॥ नुमनकः स्यामि दीर्घः॥ अमलधीनां॥ ङौ स्यादि॥ ॥सोमपां सोमप॥

उतामू॥ ओ वा चतुरनडुहोरामागमो भवति पंचसु परेषु॥ ओ च परे॥ चत्वारः॥ चतुरः॥
चतुर्भिः॥ चतुर्भ्यः॥ र्नः संख्यायाः॥ रेफान्तसंख्यायाः परस्यामो नुडागमो भवति॥
र्वा द्वित्वं वा॥ चतुर्ण्णां॥ चतुर्षु॥ ॥नकारान्तो राजन्शब्दः॥ नोपधाया ङिदीर्घः
॥ ॥नाम्नो नो लोपः शौ॥ नाम्नो नकारस्यानागमस्य लोपो भवति नसपदान्ते वा
ख्ये॥ राजा॥ राजानौ॥ राजानः॥ [illegible]॥ हे राजन्॥ राजानं॥ राजानौ॥ अ-
ल्लोपः स्वरे च यकाद्यमादौ॥ राज्ञः॥ श्चुत्वं नकारस्य ञकारः॥ ॥[illegible]॥ रा-
न्तः॥ नकारान्तस्य [illegible]॥ राजभ्यां॥ लोपः सिद्धः पूर्वं स्वविधिविधि नियमात्॥ रा-

सा॰ सू॰ ध्रौ आत्वं न रुवति॥ राजभ्यां राजभिः॥ ॰॰ इत्यादि॥ वष्ठोः॥ राज्ञि। राजनि। राज्ञोः। राजसु
२८ ॥ एवं यज्वन् सुधर्मन् आत्मन् प्रभृतयः॥ ऊम्मयूक्तादिति विशेषः॥ दल्लोपी नाः
स्ति॥ यज्वनः। यज्वना॥ ॰॰ इत्यादि॥ श्वन् युवन् मघवन् शब्दानां पंचसु राजन् शब्द
वत् प्रक्रिया शसादौ तु विशेषः॥ ॥ श्वादेः श्वादेर्वकारस्य उत्वं पाप्रादि शसादौ स्वरपरे
तद्धिते ङी पि ङीकारे च॥ शुनः। शुना। श्वभ्यां। श्वभिः॥ युवन् शब्दे तु वकारस्योत्वे गनु
कृते सवर्णे दीर्घः॥ यूनः। यूना। युवभ्यां। युवभिः॥ ॰॰ इत्यादि॥ मघवन् शब्दे तु व २८
कारस्योत्वे कृते गुणः॥ मघोनः। मघोना। मघवभ्यामित्यादि॥ ॥ पथिन् शब्दस्य

त्वः॥ ॰॰ नाःस्यात्॥ पंचसु स्यादिषु परेषु पथ्यादीनामिकारस्य [illegible]॥
थान् प्रपथ्यादीनां थकारस्य न्थ आगमो रुवति पंचसु स्यादिषु परेषु॥ न्थ्वाप[illegible]
सि॥ पंथनमिं॰॰ इति स्थिते॥ ॥ आसौ॥ पथ्यादीनां ष्टमात्वं रुवति लोपश्च॥ पन्थाः। पन्था[illegible]
थानः॥ पंथानं। पंथानौ॥ ॥ पथ्यादेः॥ पथ्यादीनां टिलोपो रुवति शसादौ स्वरपरे॥ पथः। पथा॥
पथिभ्यां पथिभिः॥ पथ्ये। पथिभ्यां पथिभ्यः॥ ॰॰ इत्यादि॥ एवं मथिन् ऋभुक्षिन् शब्दौ॥ ॥ द
ण्डिन् शब्दस्य रुदः॥ ॰॰ नासौ सौ॰॰ इन् हन् पूषन् अर्यमन्॰॰ स्वरेषु॥ ॰॰ भेते चारुवे प
रे उपधाया दीर्घो रुवति॥ दण्डी। दण्डिनौ। दण्डिनः॥ हे दण्डिन्॥ दण्डिनं। दण्डिनौ। दण्डि

ला.त्व नः ॥ दध्नि ॥ दधनि इत्यादि ॥ एवं ब्रह्मन् ॥ ब्रह्महा ॥ ब्रह्महणौ ॥ ब्रह्महणः ॥ हे ब्रह्महन् ॥ ब्र
ह्महणं ॥ ब्रह्महणौ ॥ शसादौ स्वरे पः ह्न न ॥ हकारान्नलोपः ॥ ॥ हनो घ्नि ॥ हन
र्घ्नि ॥ ह्रका नस्य घत्वं स्वरादि नकारे सति प्रत्यये ॥ परसंयोगे ... नत्वं निषेध
ः ॥ ब्रह्मघ्नः ॥ ब्रह्मघ्ना ॥ ब्रह्महभ्यां ॥ ब्रह्महभिरित्यादि ॥ एवं सूर्यहन् ॥ सूर्यघ्ना ॥ सू
र्यघ्न इत्यादि ॥ पूष्णः ॥ पूष्णा ॥ पूषभ्यामित्यादि ॥ पूष्णि ॥ ... लोपाच्च न भवति ॥ पूषि
पूष्णि ॥ पूषणि ॥ पूष्णः ॥ पूषसु ॥ संख्याशब्दाः पंचन् प्रभृतयः [illegible]
॥ पंचन् शब्दस्य ॥ नित्यं बहुवचनं ॥ ॥ [illegible]

सौत्वम् भवति ॥ लुकि न तन्निमित्तं ॥ पंच २ ॥ पंचभिः ॥ पंचभ्यः २ ॥ ॥ ष्णः ॥ षकारनकारान्तः
संख्यायाः परयोः जस्शसोः लुग्भवति ॥ नाम्यंस्यानि दीर्घः ॥ नाम्नो नलोपः ॥ पंचानां ॥ पंच
सु ॥ ॥ एवं सप्तन् नवन् दशन् प्रभृतयः ॥ ॥ अष्टनो वा ॥ अष्टन् शब्दस्य नस्य
औ जस्शसोर्वा भवति ॥ त्वाद्दि लोपः ॥ सवर्णे दीर्घः ॥ अष्टौ ॥ अष्ट २ ॥ ॥ वा भ्यासि ॥
अष्टन् आत्वं वा भवति भ्यासि ॥ पर विभक्तिषु परतो वा आत्वं भवति ॥ अष्टाभिः ॥ अष्टभिः ॥ अष्टाभ्यः २
अष्टभ्यः २ ॥ अष्टानां ॥ अष्टनां ॥ अष्टासु ॥ अष्टसु ॥ ॥ मकारान्तः इदम् शब्दः ॥ इदमियं पुं
सि ॥ इदम् शब्दस्य पुंसि विषये अयं भवति सिसहितस्य ॥ अयादि वचनादेत्ववादे

॥सा॰स्व॰॥ ष्टत्यादाविभक्तौ नः ॥ ऽऽ ददौ ऽऽ रित्स्थितं ॥ ॥ दस्य मः ॥ त्यदादीनां दकारस्य मत्वं स्यात् त्यादौ प

॥३०॥ रे ॥ ऽऽ मौ ॥ ऽऽ मः ॥ सर्वादित्वात् स्मै ॥ त्यदादीनां दकारस्य मत्वं स्यात् तावः ॥ ऽऽ मां ॥ ऽऽ मौ ॥ ऽऽ मान् ॥ अ

नत्वेसः ॥ ऽऽ दमो ॥ अनादेशे ॥ दकारस्य पत्ययोः ॥ अनेन ॥ स्यः ॥ ऽऽ दमः सकारस्य कारान्त पतेऽमुका

रे स्यादि सत्वं सा ॥ अमी ॥ अमुं ॥ अमू ॥ अमून् ॥ दिदिनां ॥ ऽऽ दमदसौ ॥ दित्त्वं दित्त्वं अनन्त उत्वं दिनन्तकारस्याका

रं ॥ कृत्वा उत्वं कृत्वा ॥ अमुना ॥ अमूभ्यां ॥ अमीभिः ॥ अमुष्मै ॥ अमूभ्यां ॥ अमीभ्यः ॥ अमुष्मात् ॥ अमूभ्यां ॥ अमुष्य ॥ अमुयोः ॥ अमीषां ॥ अमु

ष्मिन् ॥ अमुयोः ॥ अमीषु ॥ किमशब्दस्य त्यदादेः स्वादिसर्वत्राकारान्तत्वं सर्ववत् रूपं नयं ॥ ॥उत्त॥

कः ॥ कौ ॥ के ॥ कं ॥ कौ ॥ कान् ॥ केन ॥ काभ्यां ॥ कैः ॥ इत्यादि ॥ धकारान्तस्य प्रबुधशब्दः ॥ तस्य तस

पदान्ते चादित्वात् नामिति तकारः ॥ वा बसान ॥ तत्त्वरत् ॥ तत्त्वरद् ॥ तत्त्वबुधौ ॥ तत्त्व ॥३०॥

स्य नत्वमिः ऽऽ ति स्थितं ॥ कोः श्वृतिः श्वृत्रिति चूलेन ऽऽ ककारः संयोगान्तस्य लोपः ॥ वाः क्रौ ॥ वं

वर्णस्य कवर्गादेशो ॥ वर्तिधातोर्भसि पत्नामन् श्व नसि पदान्ते च यथा संवोप्रत्यङ् ॥

प्रत्यं चौ ॥ प्रत्यं चः ॥ हे प्रत्यङ् ॥ प्रत्यं चा ॥ प्रत्यं चौ ॥ ॥ अंचेः नलोपादीर्घश्च ॥ अंचेर्नकार

स्य लोपः स्यात् पूर्वस्य च दीर्घः ॥ गसादौ तत्र पतनद्धितं ऽऽ शीपि ऽऽ कारे च ॥ प्रतीचः ॥

प्रतीचा ॥ प्रत्यग्भ्यां ॥ प्रत्यक्षु इत्यादि ॥ अंच पंच स नमः ॥ तिर्यङ् ॥ कोः श्वृतिः श्वृत्रि तिर्यञ्चौ ॥

तिर्यञ्चः ॥ तिर्यञ्चं ॥ तिर्यञ्चौ ॥ ॥ तिरसस्तिर्यङ्ः ॥ तिरसस्तिर्यादेशः स्यात् लुप्तनकारे गसादौ च त

पतनद्धितं ऽऽ शीपि ऽऽ कारे च ॥ तिरश्चः ॥ तिरश्चा ॥ तिर्यग्भ्यामित्यादि ॥ उदीचः ॥ उदी

सा.स्व. वाऽदम्यामित्यादि॥ तकारान्तो मरुत्शब्दः॥ मरुत्॥ मरुद्॥ मरुतौ॥ मरुतः॥ हे मरुत्॥ मरुतं
३२ त्यादि॥ एवं भूभृच्चित्प्रभृतयः॥ तकारान्तोऽकारानुबन्धो महच्छब्दः॥ ॥ ऋतान्नुम्ऽका
रानुबन्धस्य मकारानुबन्धस्य च नुमागमो भवति पंक्तिपंचसु परेषु॥ ॥ संमहतोर्धेः
दीर्घः॥ सो वा सन्तस्यापशब्दस्य महच्छब्दस्य च दीर्घो भवति पंचसु धिवर्जितेषु॥ सौ च प
रे॥ महान्॥ महान्तौ॥ महान्तः॥ हे महन्॥ महान्तं॥ महान्तौ॥ महतः॥ महता॥ महद्भ्यामित्या गुरुः
दि॥ टकारान्तो भवच्छब्दः॥ ॥ अत्वसोः सौ॥ अत्वन्तस्यासन्तस्य चाऽधातोर्दीर्घो भव ३२
ति धिवर्जितेषु सौ परे॥ भवान्॥ भवन्तौ॥ भवन्तः॥ हे भवन्॥ भवन्तं॥ भवन्तौ॥ भवतः॥

भवता॥ ऽभ्यामित्यादि॥ मकारान्तस्य भवच्छब्दस्य नुमागमः॥ एवं दीर्घो न भवति॥ भवन्॥ भव
न्तौ॥ भवन्तः॥ एवं पचन्॥ पचन्तौ॥ पचन्तः॥ हे पचन्नित्यादि॥ शकारान्तो विश्शब्दः॥ षत्वं
डत्वं च॥ वावसाने॥ विट्॥ विड्॥ विशौ॥ विशः॥ हे विट्॥ हे विड्॥ ऽभ्यामित्यादि॥ षकारान्तः षष्
शब्दो नित्यं बहुवचनान्तस्त्रिषु तुल्यरूपः॥ जश्शसोर्लुक्॥ षडः॥ वावसाने॥ षट्॥ षड्॥ षड्भिः
षड्भ्यः२॥ षण्णः॥ ऽह्रदिनुट्॥ षड्नामिति स्थिते॥ उकारान्तस्य त्वं तु भवति नामि परे॥ षण्णां॥ षः
ष्षु॥ कश्चित्पदान्तोऽनन्त्ययगीया॥ ॥ दोषां नः॥ दोषसन्नि षस्थानि षट्विषप्रभृतीनां ष
कारस्य नकारो भवति नसिपदान्ते चार्धः॥ दोषौ॥ दोषः॥ दोषं॥ दोषौ॥ ॥ भवासो ह्यनेनान्तता

सा॰व्या॰ वा व क॥ ध्या॥ दोषः॥ दोषौ॥ दोषः॥ दोषा॥ दोष्णा॥ दोर्भ्यां॥ दोर्भिः॥ इत्यादि॥ सजुषाशिषोर स्तृपदान्ते चदी

२२ र्घश्चकर्यः॥ सजूः॥ सजुषौ॥ सजुषः॥ इत्यादि॥ सकारान्तः पुम्शब्दः॥ ॥पुंसोऽसुङ्॥ पुंसश

ब्दस्य पंचस्व सहादेशो॥ तत्त्वान्तिङ् ङकारो स्यादेशार्थः॥ उकार उच्चारणार्थः॥ पुम असुङ् इति

स्थिते॥ विरामे नुम्॥ सान्महतो नोपधाया दीर्घः सौ च॥ संयोगान्तस्य लोपः॥ पुमान्॥ पुमांसौ॥ पुमां

सः॥ हे पुमान्॥ पुमांसं॥ पुमांसौ॥ पुंसः॥ पुंसा॥ पुंभ्यामित्यादि॥ ॥असंतत्व पुंसः ककौ॥ न

संतत्त्वङ् इति वदान्तस्यैकवर्ग्य स्यात् स्नाव रुत्वा संतत्ववाच पुंसशब्दस्य कगग

सो तत्त्वनि सपिपन॥ क्रोना धीम्ध॥ संयोगस्य यः सकारः ककारः यो लोपः तत्त्वनि

रूपकारान्तो हं सपन्थाः॥ गीः॥ गिरौ॥ गिरः॥ हे गीः इत्यादि॥ एवं पूः धूः द्वारादयः॥ धकारान्तः स

मिध्शब्दः॥ दत्त्वं च त्वं चा॥ समित्॥ समिद्॥ समिधौ॥ समिधः॥ हे समिद् इत्यादि॥ दकारान्तः

ककुभ्शब्दः॥ ककुप्॥ ककुब्॥ ककुभौ॥ ककुभः॥ हे ककुप्॥ हे ककुब् इत्यादि॥ दकारान्तः

त्यदादयः॥ तेषां त्यदादेरकारः सर्वे अकारान्ताः॥ इति सत्वं च त्वं च॥ आव तःस्त्रियामित्या

प्पकारान्तेसिलोपार्थः॥ सवर्णे दीर्घः सह॥ स्त्रीलिंगसर्वशब्दवद्रूपत्रयं॥ स्या

स्या॥ स्याः॥ तां॥ ते॥ ताः॥ तया॥ ताभ्यां॥ ताभिः॥ तस्यै॥ ताभ्यामित्यादि॥ एवं या ये याः॥ एषा

एते॥ एताः॥ एवं किम्शब्दः॥ का॥ के॥ काः॥ इत्यादि॥ यस्त्रियां इदम्शब्दस्य स्त्रियामियं तत्त्वनिसः

॥सा-स्व॥ ॥३८॥ सहितस्य॥ ॥ स्त्रियां दस्य मः॥ आ वक्तः स्त्रियां गोपी॥ ॥ इमा॥ इमाः॥ अनयोः॥ अनया॥ आभ्यां॥ आभिः॥
॥ इत्यादि॥ चकारान्तस्य चस्य कः॥ वाक्‌ इति क॥ वाचौ॥ वाचः॥ वाग्भ्यां॥ वाचौ॥ वाचः॥ ॥ इत्यादि॥
एवं त्वच्‌ वाच्‌ प्रत्यञ्चः॥ अप्‌शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः स्त्रीलिंगः॥ अप्‌ जस्‌ ॥ इति
स्थिते॥ अप्‌ महतः ॥ इति दीर्घः॥ आपः॥ पंचस्वपि निवृत्तिः अपः स्यादयः॥ इति दृपां अपादीनां तका
रपरतः स्वतंत्रवति॥ अद्भिः॥ अद्भ्यः॥ अपां॥ अप्सु॥ शकारान्तो दिश्‌शब्दः॥ दिश्‌ सुदिति द
शस्य गः सुः ॥ इत्यादीनां स्पदादेश्च कत्वं तवति॥ दिक्‌॥ दिग्‌॥ दिशौ॥ दिशः॥ हे दिक्‌॥ ॥सारस्व॥
दिशं॥ दिशौ॥ दिशः॥ दिशा॥ दिग्भ्यामित्यादि॥ षकारान्तस्त्विष्‌शब्दः॥ त्विट्‌॥ त्विड्‌॥ त्विषौ॥ ॥३८॥

मानान्ताः प्रतिषेधः॥ ॥ षट्‌ किल खलु वै हि आ नाम हंगः॥ मनं॥ साकं॥ सार्द्धं॥ यत्‌॥ तत्‌॥ एतनाथ
॥ एवमादयो निपातसंज्ञा भवन्ति॥ तत्रादिविलक्षणार्थे निपात्यन्ते॥ तस्मिन्निति
तत्र॥ यस्मिन्निति यत्र॥ कस्मिन्निति कुत्र॥ ह कुत्र क्व॥ तस्मिन्‌ काले तदा॥ यस्मिन्‌ काले यदा॥
एकस्मिन्‌ काले एकदा॥ अन्यस्मिन्‌ काले अन्यदा॥ कस्मिन्‌ काले कदा॥ तेन प्रकारेण तथा॥
केन प्रकारेण कथं॥ अनेन प्रकारेण ॥ इत्थं॥ तस्मादिति ततः॥ यस्मादिति यतः॥ कस्मादि
ति कुतः॥ अस्मादिति ॥ अतः॥ सार्वविभक्तिकस्तस्‌ ॥ एकपूर्वस्मिन्निति पूर्वस्मात्‌ अ
थस्मात्‌ परस्मिन्निति परत्र॥ दक्षिणस्मिन्‌ दिवसे॥ चाक्षोलाः उत्तरस्मिन्‌ दिवसे॥ किमः

॥सा·व्य·॥ सामान्यविधायिनः कश्चित् । कश्चन । किञ्चित् । कच्चन ॥ तदधीनकात्स्न्यनयोर्वा साति ॥ उर्य्यन्तिर्य्यौ गी
॥४१॥ करने ॥ ऊरीकृत्य ॥ उररीकृत्य ॥ सद्यः आदिकालनिपातनं ॥ सद्यः ॥ अद्य ॥ सदा ॥ अधुना ॥
इदानीं ॥ संप्रति ॥ सांप्रतं ॥ पर्वेद्युः ॥ परेद्युः ॥ अन्येद्युः ॥ यदा ॥ यर्हि ॥ तर्हि ॥ प्रातिदिनं ॥ दस्रं ॥ आ
दिरुपसर्गः ॥ प्र परा अप सम अनु अव निस् दुस् वि आङ् नि अधि अपि अति सु उ
द् अभि प्रति परि उप अनु अकन आविना ॥ अयं गणः उपसर्गसंज्ञो भवति ॥ ॥ प्रा ॥गु॥
ग्धातोः ॥ उपसर्गाः प्राग्धातोः प्रयोक्तव्याः ॥ ॥ तदव्ययं ॥ तदिदं चाशब्दरूपमव्ययसंज्ञं भ ॥४१॥
वति ॥ क्षायनैवैतीत्वोक्तं ॥ ॥ अव्ययाविलक्कोलकौ ॥ अव्ययादुपनस्याविलक्कोलं